

Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerinin Fiili Yönetim Organı Anlamındaki Hukuki Sorumluluğu*

The Legal Liability of Shareholders in Joint Stock Companies With Regard to Factual Managing Bodies

Aydın Alber YÜCE**

ÖZ

Anonim şirket tipik bir sermaye şirkettir. Pay sahiplerinin kişisel özellikleri değil, şirkete getirdikleri sermaye tutarı ön plandadır. Bu doğrultuda, anonim şirket pay sahiplerinin tek borçları, taahhüt ettikleri fakat ödemedikleri sermaye borçlarıdır. Bu sorumluluk sadece şirkete karşıdır. Pay sahiplerinin şirketin borçları için herhangi bir sorumluluğu yoktur. Bu sorumsuzluğu aşacak herhangi bir yükümlülüğün kabul edilmesi, anonim şirketler hukukuna oldukça yabancıdır.

Tek borç ilkesi gereğince pay sahipleri başka yükümlülüklerin muhatabı olmamalıdır. Bunun gibi, yönetim kurulu üyeleri veya yöneticilerin taşıdığı sorumluluğa benzer bir sorumluluk pay sahipliği konumu için uygun değildir. Kanunda da bu yönde bir hüküm bulunmamaktadır. Fakat, bazı hallerde, pay sahiplerinin özellikle sahip oldukları sermaye oranına göre fiili yönetim organı özelliğini taşıdıkları görülmektedir. Özellikle, sahip olunan sermaye oranına göre şirket yönetimine talimat verilmesi, alınan kararlar üzerinde doğrudan etkili olunması ve sonuç olarak alınan kararların şirket ve diğer pay sahiplerinin menfaatleri aleyhine olması ihtimaller dahilindedir. Bu halde büyük pay sahiplerinin, formel yönetim kurulu üyeleri ve yöneticiler gibi bir sorumluluğun muhatabı olup olmadıkları tartışılmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Yönetim kurulu, *Büyük pay sahibi*, *Küçük pay sahibi*, Ana pay sahibi, Hukukî sorumluluk, Fiilî organ.

ABSTRACT

A typical equity firm is a joint stock company. The quantity of capital shareholders contribute to the company is by far the most significant element, not the shareholders' personal characteristics. The only debts that the joint stock company's sha-

* Makale gönderim tarihi: 20.12.2021. Makale kabul tarihi: 19.03.2022. Aydın Alber Yüce, "Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerinin Fiili Yönetim Organı Anlamındaki Hukuki Sorumluluğu", *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 9, Sayı 1, 2022, s. 243-266; <https://doi.org/10.46547/imuhfd.2022.09.1.06>

** Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ticaret Hukuku ABD, Öğretim Üyesi; E-mail: aayuce@erciyes.edu.tr; <https://www.orcid.org/0000-0002-6178-9143>.

reholders have are the capital debts that they have committed but not paid. This is solely a corporate duty. The company's debts are not the obligation of the shareholders. Accepting any obligation that goes beyond this level of irresponsibility is against the law of joint stock companies.

Shareholders should not be the target of other obligations, according to the sole debt principle. Likewise, a shareholder position should not have a responsibility similar to that of a board member or director. There is no provision in the laws for this. Nevertheless, in some circumstances, the shareholders appear to be the de facto ruling body, particularly when the capital ratio is high. It is possible, for example, that the company management is instructed based on the capital held ratio, that the decisions made as a consequence will be directly influenced, and that the decisions made as a result will be against the business's and other shareholders' interests. In this scenario, it should be debated if major shareholders, such as formal board members and managers, are responsible for any liability.

Keywords: Board of directors, Major shareholder, Minor shareholder, Main shareholder, Legal responsibility, De facto body.

Giriş

Anonim şirket pay sahiplerinin tek borçları, taahhüt edip de ödemedikleri sermaye tutarıdır. Bu sorumluluk da sadece şirkete karşıdır. Söz konusu prensibe tek borç ilkesi denir. Pay sahiplerinin sermaye borçları dışında bir borcun muhatabı kılınmaları anonim şirketler hukukuna çok yabancı bir yaklaşımdır. Bununla beraber, pay sahiplerinin sermayedeki katılım oranlarına göre şirkette sahip olabilecekleri hukukî pozisyonun önemi tartışmadan uzaktır.

Pay sahipleri, sermayedeki katılım oranları genel kurulda alınacak bazı kararlar için yeterli olduğunda, tek başlarına dahi şirkette tek hâkim durumunda olabilmektedirler. Bazı kararlardan kasıt, bilhassa yönetim kurulu üyelerinin seçilmeleri ve görevden alınmalarına ilişkin kararlardır. Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 418 ve devamı hükümlerinde yer alan nisaplar dikkate alınır, şirketteki oy haklarının çoğunluğunu elinde bulunduran pay sahiplerinin istedikleri genel kurul toplantısında yönetim kurulunu görevden alabilecekleri ve yerlerine yeni üyeler seçebilecekleri görülür. Böylesine bir hâkimiyetin, yönetim kurulu üyeleri üzerinde de fiilî bir otorite yaratacağına kuşku yoktur¹. Bu özellikteki bir pay sahipliği kompozisyonu ve yapıda büyük pay sahipleri, şirketin TTK m. 553 anlamında sorumluluğa muhatap bir mevkiinde bulun-

1 Mehmet Helvacı, *Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukukî Sorumluluğu*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1995, s. 8.

madıkları halde şirketin iktisadî kaderi üzerinde söz sahibi olabilmektedirler.

Özellikle, oy haklarının çoğunluğuna sahip olmakla yönetim üzerindeki hâkimiyetini kullanan pay sahiplerinin yönetim organını, azınlıkta kalan pay sahiplerinin aleyhine kararlar almaya zorlaması ihtimaller dahilindedir. Anılan hâkimiyet, sadece azınlıkta kalan pay sahiplerinin değil; bizatihi şirketin ve alacaklıların dahi aleyhine sonuçlar doğurabilir.

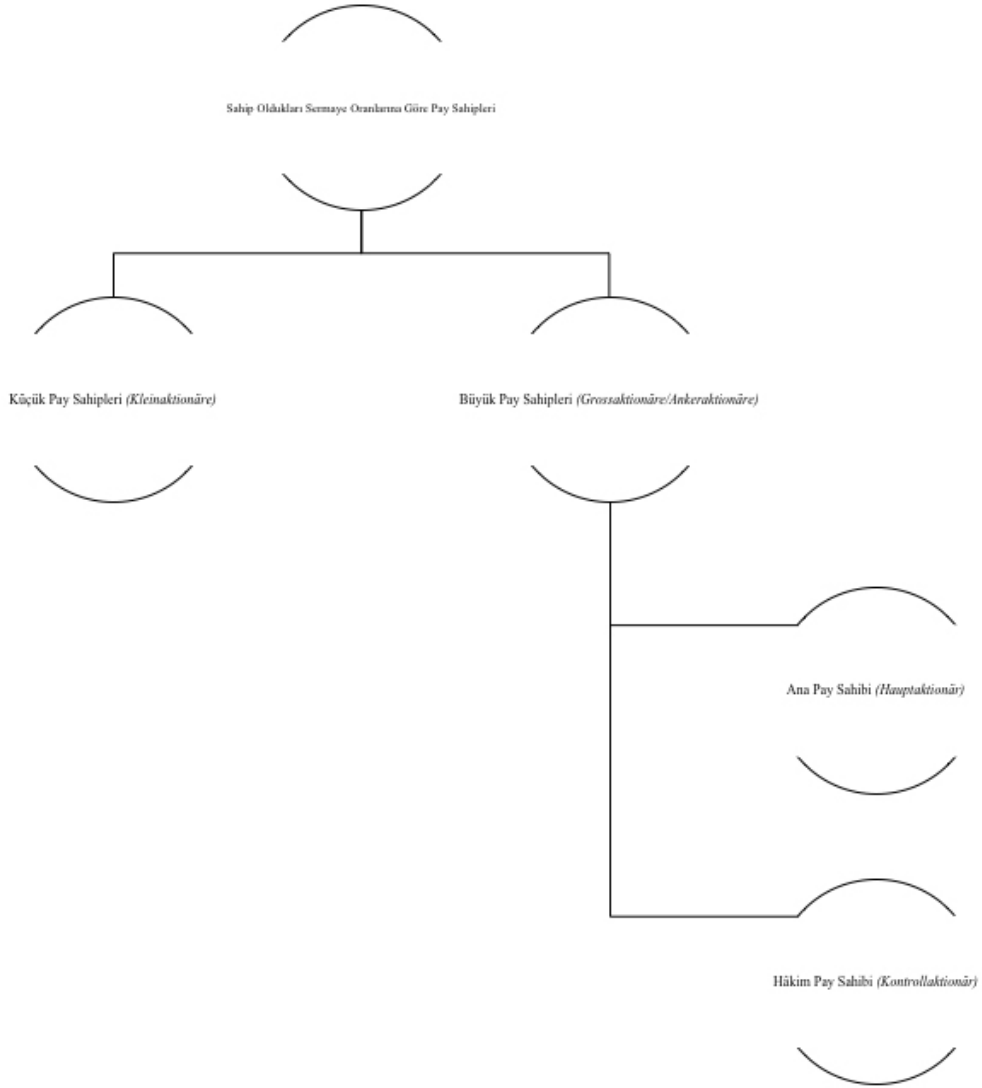
TTK'da, yönetim kurulu üyeleri ve yöneticilerin hukukî sorumluluğu düzenlenmiş; fakat, (TTK m. 202 hükmü bir kenara bırakılırsa) yukarıda temas edilen nitelikteki bir sorunu engellemeye yönelik hukuk kuralına yer verilmemiştir. Elbette, bu halde, büyük pay sahiplerinin şirkete, diğer pay sahipleri veya alacaklılara hâkimiyetlerini fiilî organ fonksiyonunu ifa ederek kullanmalarıyla verecekleri zararların herhangi bir yaptırıma tabi olmadığı düşünülmemelidir. Bu çalışmada, büyük pay sahiplerinin şirketin yönetim organı üzerindeki etkileri ve bu etkinin doğurduğu olumsuz sonuçların ne anlama geldiği ve pay sahiplerinin bu anlamda bir sorumluluğun muhatabı olup olmadıkları incelenmektedir.

I. Sahip Oldukları Pay Oranına Göre Pay Sahipleri

Sermayedeki katılım oranlarına göre pay sahipleri; büyük pay sahibi (*Großaktionär*) ve küçük pay sahibi (*Kleinaktionär*) olmak üzere ikiye ayrılabilir². Büyük pay sahipleri de kendi aralarında, ana pay sahibi (*Hauptaktionär*) ve hâkim pay sahibi (*Kontrollaktionär*) olarak ikili bir tasnife tabi tutulabilir³.

2 Valentin Jentsch, *Transaktionsvereinbarungen bei öffentlichen Übernahmen*, ZStP - Zürcher Studien zum Privatrecht, Schulthess Verlag, Schulthess Verlag, Zürich, 2015, §2, N. 45 vd..

3 Jentsch, §2, N. 46 ve 49; Benzer bir tasnif için bkz. Lorenzo Olgiati, *Aktionärsvertreter im Verwaltungsrat von Publikumsgesellschaften – Möglichkeiten und Schranken der Einflussnahme durch Grossaktionäre*, Kapitalmarkt - Recht und Transaktionen XIII, EIZ - Europa Institut Zürich, Schulthess Verlag, Zürich, 2019, s. 69.

Şema – I⁴

Aşağıda da ifade edileceği üzere, bu kavramlar arasında kesin bir sınır çizmek mümkün değildir. Ancak bizim tercih ettiğimiz ve isabetli gördüğümüz kullanıma göre şekli hâkim pay sahibi (*formeller Kontrollaktionär*), sahip olduğu pay oranına göre şirket yönetimi üzerinde somut etkisi bulunan pay sahibidir^{5, 6}. Buna göre hâkim pay sahibinin, ortağı bulunduğu şirketteki oy

4 Şema, Jentsch, §2, N. 45 ve 51 ile Peter Forstmoser/Arthur Meier-Hayoz/Peter Nobel, *Schweizerisches Aktienrecht*, Stämpfli Verlag, Bern, 1996, §3, N. 36 vd. yer alan bilgilerden hareket edilerek hazırlanmıştır.

5 Jentsch, §2, N. 46.

6 Örneğin, tek pay sahipli bir şirkette, yönetim kurulu üyesi olmayan pay sahibi ve pay sahibi olmayan yönetim kurulu üyesi arasındaki olası etkileşim, fiili organ sayılmak bakımından yeterli olabilir. Zira, tek pay sahibinin yönetim kurulu üyesi üzerinde idare ve temsil anlamında tesirli olması büyük olasılıktır (Hasan Pulaşlı, “Tek Ortaklı Anonim Şirkette Yönetim Kurulu Üyelerinin Sorumluluğu ve

haklarının en az yüzde ellisinden fazlasını kullanabiliyor olması gereklidir⁷. Bu oranın altında kalmasına rağmen yine de şirketi kontrol edebilecek güce sahip pay sahibi, fiili hâkim pay sahibi (*faktischer Kontrollaktionär*) olarak nitelendirilmektedir⁸. Ana pay sahibi ise, şirket üzerinde herhangi bir kontrol gücü bulunmayan; fakat, sahip olduğu pay oranına göre⁹ kendisine bazı haklar tanınan (azınlık hakları gibi) pay sahibidir¹⁰.

Ana pay sahibi ve büyük pay sahibi kavramları, öğretide çerçevesi kesin olarak çizilmiş kavramlar değildir. Bu kavramlar bazen birbirinin yerine geçmek üzere kullanılmaktadır. Örneğin, İsviçre öğretisinde bazı yazarlara göre büyük pay sahibi, sermayedeki katılım oranı ana pay sahibi kadar olmasa da diğer pay sahiplerine nazaran, şirket yönetiminde etkili olabilecek düzeyde paya ve oy hakkına sahip olan pay sahibidir¹¹. Bazı başka yazarlara göre ise, büyük pay sahibi kavramı (*Grossaktionäre, Ankeraktionäre*), şirketteki konum açısından bir üst kavramdır. Buna göre, büyük (çapa) pay sahibi, genel kurulda sahip olduğu oy miktarı açısından şirket üzerinde etki sahibi olan ve bu yönüyle fiilî bir hâkimiyet sahibi kişidir¹².

Büyük pay sahibi olmak bakımından sahip olunması gerekli sermaye oranı açısından da bir görüş birliğinin olduğundan söz edilemez. Bazı yazarlara göre, şirkette yüzde yirmi ya da yüzde otuz üç veya daha fazla oranda sermaye sahibi olmak büyük pay sahibi sayılmak için yeterlidir¹³. Uygulamada diğer bazı hallerde ise, yüzde yirmi beşlik paya sahip olmak büyük pay sahibi sayılmak bakımından yeterli görülmüştür¹⁴. Yine, yeknesak olmayan bu belirlemelerden bazılarına göre ana pay sahibi, sermayedeki katılım oranı yüzde elli ve üzerin-

İsviçre Federal Mahkemesi'nin Buna İlişkin Üç Kararı", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 25, S. 4, 2009, s. 114).

7 Jentsch, §2, N. 47; Sahip olunan oy sayısı bakımından "%50+1" oranının oldukça yüksek bulunduğu bir değerlendirme için bkz. Carsten Schäfer, "Rechte und Pflichten des privaten Großaktionärs (1/2)", *ZHR- Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, Cilt 185, Sayı 2-3, 2021, s. 229.

8 Jentsch, §2, N. 48.

9 İsviçre öğretisinde bu noktada, %3'ten %15'e kadar bir aralık verilmektedir (Olgiati, s. 69).

10 Jentsch, §2, N. 49-51.

11 Örneğin, İsviçre uygulamasında, büyük pay sahiplerinin yaygın bir biçimde şirket yönetiminde etkili oldukları yönünde bkz. Daniel M. Häusermann, "Minderheitenschutz in der «Aktionärsdemokratie»", *GesKR- Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 1, 2014, s. 210.

12 Jürg E. Hartmann, Ilona Singer, "Gross- und Ankeraktionäre von kotierten und nichtkotierten Publikums-Aktiengesellschaften", *GesKR- Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 4, 2012, s. 540.

13 Hartmann ve Singer, s. 540.

14 Häusermann, s. 210'da dn. 4; Yüzde yirmibeşlik oranın yinelenildiği bir başka somut olay için bkz. Daniel Daeniker, "Wer kontrolliert die Aktiengesellschaft?", *SZW- Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, Sayı 5, 2016, s. 439.

de olan pay sahibidir¹⁵. Ana pay sahibi, şirkete en fazla miktarda sermayeyi getirerek aynı zamanda en fazla oranda oy hakkına da sahip olmuştur. İşaret edilen yazarlara göre, uygulamada ana pay sahiplerinin şirketin idaresi kapsamında yöneticilere emirler verdiği ve hatta yönetim kurulu toplantılarına katıldığı dahi görülmektedir¹⁶.

İstikrarlı olmayan ve karmaşa yaratan bu kullanıma rağmen şu tespiti yapmak mümkündür: Büyük pay sahibi-küçük pay sahibi ayrımını belirginleştirmek üzere, önceden ve kesin olarak bir belirlemenin yapılması mümkün değildir. Bu konuda her somut olaya ve her şirkete göre ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekir. Bununla beraber, söz konusu ayrım için bazı tespitler yapılması mümkündür. Buna göre, geniş pay sahipliği çevresine sahip şirketlerde örneğin %5 paya sahip olmak büyük önem arz edebilirken¹⁷; dar pay sahipliği çevresine sahip şirketlerde bu oranın bir etkisi bulunmayabilir. Halka açık şirketlerde ve halka açık olmayan şirketlerde de bu açıdan bir farklılık bulunacağına kuşku yoktur. Ana pay sahibi ve büyük pay sahiplerinin ortak noktası, sermayedeki katılım oranlarının büyüklüğü dolayısıyla şirket yönetiminde ve dolayısıyla şirketin kaderi üzerinde etkili olabilme güçleridir. Örneğin, şirketin yönetim kurulunu seçebilme ve görevden alabilmeye varacak kadar kontrol sahibi olmak durumunda böyledir¹⁸. Bu güç, büyük pay sahiplerinin fiilî organ olarak nitelendirilmesinin yolunu açmaktadır¹⁹. Fiilî organ olmaya sebep olabilecek gücün yanında bir sorumluluğun da söz konusu olup olmadığı tartışılmalıdır.

15 Hans Caspar von der Crone, Catherine Chammartin, “Bemerkungen zu dem Décharge beschluss: Entscheid des Schweizerischen Bundesgerichts 4C.107/2005 vom 29. Juni 2005 i.S. A. AG (Klägerin und Berufungsklägerin) gegen B., C. und D. (Beklagte und Berufungsbeklagte)”, *SZW/RSDA-Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, Sayı 6, 2005, s. 332; Rolf Watter, “Unabhängigkeit von Verwaltungsratsmitgliedern – Teil II: Die Theorie”, *RR-VR- Recht relevant. für Verwaltungsräte*, Sayı 2, 2019, s. 6.

16 von der Crone ve Chammartin, s. 332.

17 Şirket yönetimi üzerinde etkili olabilmek bakımından, bazı durumlarda azlık sıfatını taşımanın dahi önemli olabileceği yönünde bkz. Ali Paşlı, “Anonim Ortaklıkta Kontrol Sahibinin Özel Durumu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 56, Sayı 2, 2008, s. 346.

18 Paşlı, s. 346.

19 Bu yönde bir değerlendirme için bkz. Aslı E. Gürbüz-Usluel, “Birleşme, Bölünme ve Tür Değiştirme Yoluyla Yeniden Yapılanma İşlemlerinde Yöneticilerin Hukukî Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 29, S. 1, 2013, s. 158.

II. Fiilî Organ Kavramı

A. Genel Olarak

Fiilî organ (*olgu organ, faktische Organe*²⁰), aslında şirket organı olmadıkları halde, esasında bir şirket organına (örneğin, TTK m. 375 veya m. 408 anlamında) ait olan yetkiyi fiilen kullanarak şirketin iradesinin ortaya çıkması sürecinde etkili olan kişilerdir²¹. Fiilî organ sıfatı tartışılan kişiler, anonim şirketin herhangi bir yetkili organının seçim kararı olmaksızın, şirket organlarına ait fonksiyonları sürekli ya da geçici olarak kullanarak şirketin kaderi üzerinde etkili olmaktadır²². Bu etkili olma olgusu²³, yönetim yetkisinin yönetim üzerinde tesirli olan kişilere delege edilmesi yönünde bir hukukî işlem olmaksızın gerçekleşmektedir²⁴. Dolayısıyla, “fonksiyonel organ” olarak nitelendirilmek ve sorumluluk dairesinde sayılmak için şirket yönetimi üzerinde etkili olmak yeterli olup; ayrıca, resmî olarak da organ sıfatını kazanmak şart değildir²⁵.

20 Fiilî yönetim organı için “örtülü yönetim kurulu” ifadesi de kullanılmaktadır (Alexander Vogel, “Neuere Tendenzen im Konzern(haftungs)recht”, in: *Festschrift für Jean Nicolas Druet zum 65. Geburtstag*, Zürich 2002, s. 623’te dn. 59); Bu kullanım için ayrıca bkz. Botschaft über die Revision des Aktienrechts, 83.015, 23.2.1983, BBl 1983 II 745, s. 935.

21 Patrick Schmidt, Christoph Burekhardt, “Bundesgericht, I. zivilrechtliche Abteilung, Urteil 4A_455/2018 vom 9. Oktober 2019 (zur Publikation vorgesehen), A. AG gegen B. Inc., Vertretung der AG (Art. 718 und 32 ff. OR), faktische Organschaft”, *AJP- Aktuelle Juristische Praxis*, Sayı 1, 2020, s. 129; Meinrad Vetter, Roman S. Gutzwiller, “Faktische Organschaft im Konzern - Ein kurzer Überblick”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 2, 2010, s. 225; Simon Lang, “Die faktische Organschaft”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 1, 2019, s. 111; Zühtü Aytaç, “Yönetim Kurulu Üyelerinin Hakimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 29, S. 4, 2013, s. 12; Helvacı, s. 7; Necla Akdağ-Güney, *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 147; Pınar Altınok-Ormancı, “Tüzel Kişilerde Fiili Organ Kavramı ve Fiili Organın Hukuka Aykırı Fiilleri İle Hukuki İşlemlerinin Doğurduğu Sonuçlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 79, S. 4, s. 1268; BGE 141 III 159, s. 162; Halit Aker, “Hâkim İşletme İle Bağımlı Şirket Arasındaki Hukukî İlişki ve Hâkim İşletmenin Sadakat Borcu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 22, S. 2, 2003, s. 167; bger.ch, E.T. 11.7.2021; BGE 128 III 29, s. 33; bger.ch, E.T. 11.7.2021.

22 Ersin Çamoğlu, *Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu*, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010, s. 34; Akdağ-Güney, s. 147; Altınok-Ormancı, s. 1268; Harun Eryiğit, “İmtiyazlı Pay Sahipleri Özel Kurulunun Organ Sıfatı”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2015, s. 216, 217; Mert Aktan, “Genel Kurul-Yönetim Kurulu Arasındaki Fonksiyon/Görev Ayrılığının Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsal Yönetim Açısından Değerlendirilmesi”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, S. 1, 2015, s. 249.

23 Etkili olma olgusu, öğretilerde *kontrol sahibi* olma olarak da nitelendirilmektedir. Buna göre, yönetim organı olmayan ancak yönetimi etkileme kudretine sahip olan kişiler kontrol sahibidir (Pahlı, s. 345).

24 Meinrad Vetter, *Der verantwortlichkeitsrechtliche Organbegriff gemäss Art. 754 Abs. 1 OR*, SSHW - Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht Band/Nr. 261, Dike Verlag, Zürich, 2007, §3, s. 21; Altınok Ormancı, s. 1268.

25 Reha Poroy, Ünal Tekinalp, Gülören Tekinalp, “Ortaklıklar Hukukunda Organların Sorumluluğu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 45-47, S. 1-4, 1981, s. 349.

Fiilî organ olarak nitelendirilecek kişiler gerçek ya da tüzel kişi olabilir²⁶. Bu gerçek ya da tüzel kişi, şirketin idaresine ilişkin işlemlere katılmakta, seçilmiş yönetim kurulu üyelerine talimat vermekte ve (bir kısım ya da bütün) pay sahipleri tarafından seçilmediği ya da gerçek yönetim kurulu tarafından görevlendirilmediği halde sürekli olarak şirket iradesi üzerinde etkili olmaktadır²⁷.

Şirketin kaderi üzerinde etkili olma durumu, tek başına fiilî organ olarak değerlendirilmek için yeterli değildir. Bunun aksine, fiilî organ sıfatı tartışılan kişinin etkili olduğu alan, o organa has görevlerin ifası içerisinde mütalaa edilebilmelidir²⁸. Örneğin, TTK m. 375 hükmüne göre yönetim teşkilatının belirlenmesi yönetim kurulunun devredilemez ve vazgeçilemez yetkilerindedir. Buna göre, büyük pay sahiplerinden birinin fiilî organ olarak değerlendirilebilmesi için, sahip olduğu oy miktarı ile tek başına ya da diğer pay sahipleriyle beraber, yönetim kurulu üyelerini ve ayrıca ticari temsilci ve ticari vekilleri genel kurulda kullandığı oylarla belirlemesi yeterli olabilir²⁹. Aslında, pay sahibinin oy hakkı, pay sahipliğinden kaynaklanan bir haktır. Fakat, her hakta olduğu gibi, oy hakkında da hakların başkalarına en az zarar verecek şekilde kullanılması prensibi geçerlidir. Böylece, büyük pay sahipleri, örneğin, şirket yönetimindeki kötü şöhreti herkesçe malum birini sırf kendilerinin menfaatini muhafaza yönünde genel kurulda oy kullanarak seçemez. Ancak, bir pay sahibinin genel kurulda yönetim kurulunun ibrasında oy kullanmasıyla ibra kararının alınmasını sağlaması bu kapsamda değildir³⁰. Zira, büyük pay sahibinin fiilî organ olarak değerlendirilmesi için dikkate alınacak etki doğurucu davranışlar daha çok genel kurul toplantıları dışında ortaya çıkmaktadır³¹.

Fiilî organ sayılmak açısından kritik olan, büyük pay sahibinin işlem ve eylemleriyle adeta gerçek bir organ gibi davranması, açık deyişle ve örnek açısından, kendisi tek başına yönetim kurulu üyesi olsaydı nasıl davranacak idiyse öyle hareket etmesi ve şirketin kaderi üzerinde etkili olmasıdır³². Söz gelimi,

26 Aytaç, s. 12; Vetter ve Gutzwiller, s. 225; Vogel, s. 623; Peter V. Kunz, "Materielle Organshaft („faktische VR“): Voraussetzung sowie Folgen im Aktienrecht", in: *Kunz, Jörg, Arter (Hrsg.) Entwicklungen im Gesellschaftsrecht IX*, Stämpfli Verlag, Bern 2014, s. 178, Yazar haklı olarak, bu anlamda sorumluluğun gerçek ve tüzel kişiler yanında fiilî organ fonksiyonunu üstlenen adi şirket gibi yapılara da teşmil edilmesi gerektiği görüşündedir (*a.g.e.*, s. 179).

27 Botschaft über die Revision des Aktienrechts, 83.015, 23.2.1983, BBl 1983 II 745, s. 935.

28 Kunz, s. 179.

29 Kunz, s. 180.

30 Peter Böckli, Christoph B. Bühler, "Der Staat als faktisches Organ einer von ihm beherrschten privaten Aktiengesellschaft", *Philippin, Edgar; Gilliéron, Philippe; Michel, Jean-Tristan; Vulliemin, Pierre-François (Ed.), Mélanges en l'honneur de François Dessemontet*, Lausanne, 2009, s. 23, 24.

31 Böckli ve Bühler, s. 24.

32 Lang, s. 112; Vetter, §9, s. 112; Şirketin idaresiyle görevli kişiler üzerindeki etkinin, genel kurul

büyük pay sahibi bütün yönetim kurulu toplantılarına istisnasız olarak davet ediliyor ve alınan kararlarda oy kullanarak ya da kullanmayarak etkili oluyorsa fiilî organdır³³. Buna karşılık, pay sahibinin alınan karar alma süreçlerini sadece asiste etmesi, bazı hazırlık işlemlerine yardım etmesi, pay sahibine fiilî organ sıfatını kazandırmaz³⁴. Bu bakımdan, organ sıfatı tartışılan kişinin imza yetkisinin bulunması da tek başına bir gösterge değildir³⁵. Şirkette, imza yetkisi olduğu halde karar alma süreçlerinde etkisiz olan ve buna karşılık imza yetkisi bulunmadığı halde şirket yönetimi üzerinde büyük etkisi olan kişilerin bulunması mümkündür³⁶.

B. Büyük Pay Sahiplerinin Şirket Organı Gibi Davranmaları

1. Hukuka Aykırılık Sorunu

Pay sahiplerinin, sahip oldukları pay oranlarına göre şirket içinde edindikleri pozisyonu bir şirket organı gibi kullanmaları her şeyden önce, şirketin bağımsızlığı önünde bir engeldir. Çünkü, şirket bir tüzel kişi olarak kendi kendini yönetmelidir³⁷. Öte yandan, pay sahiplerinin şirket organı gibi davranmak suretiyle yönetim üzerinde etkili olmaları anonim şirketin temel yapısına aykırıdır³⁸. Ayrıca bu durum, yönetim kurulu üyelerinin bu görevlerini şahsen ifa etmeleri yönündeki yükümlülüğün de ihlâli anlamına gelir^{39, 40}.

2. Şirket Yönetimi Üzerinde Tek Başına veya Diğer Pay Sahipleriyle Birlikte Etkili Olma

Pay sahiplerinin şirket sermayesindeki katılım oranlarını kullanarak şirketin yönetim organı gibi hareket etmeleri, tek başına hareket ya da başka pay sahipleriyle birlikte hareket etmek suretiyle gerçekleşebilir. Esasında, şirket yönetiminde şirketin yetkili organları tarafından seçilen, göreve getirilen ve

toplantıları dışında ortaya çıkabileceği yönündeki aksi görüş için bkz. Kunz, s. 179; Böckli ve Bühler, s. 24. Kanaatimizce burada, etkinin kural olarak genel kurul toplantılarında ortaya çıkabileceği yönündeki görüşte isabet bulunmamaktadır. Zira, pay sahibinin salt bu sıfatından kaynaklanan bir hakkını kullanması onun fiilî organ olarak görülmesi için yeterli değildir (Lang, s. 112).

33 Kunz, s. 180.

34 Roman S. Gutzwiller, *Die Einflussmöglichkeiten des Staates auf die Strategie einer Aktiengesellschaft mit staatlicher Beteiligung*, SSHW - Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Dike Verlag, Zürich, 2017, s. 396, N. 587; Vetter ve Gutzwiller, s. 225; Lang, s. 112; Akdağ-Güney, s. 148.

35 Akdağ-Güney, s. 148.

36 Akdağ-Güney, s. 148.

37 Böckli ve Bühler, s. 25.

38 Böckli ve Bühler, s. 25.

39 Böckli ve Bühler, s. 25.

40 Şahsen ifa yönündeki bu gereklilik dolayısıyla, anonim şirketin fiilî organların yapacakları hukukî işlemlerle bağlanamayacağı ve bu halde sözleşme dışı sorumluluk hükümlerinin uygulanmasının söz konusu olabileceği yönünde bkz. Schmidt/Burckhardt, s. 129.

ayrıca üçüncü kişilerce de malum olan kişiler dışındaki öznelerin etkili olması arzu edilen bir durum değildir. Zira anonim şirket bağımsız bir tüzel kişidir ve şirket organıymış gibi hareket eden büyük pay sahiplerinin şirket yönetimi üzerinde etkili olması, şirketin idari anlamda bağımsızlığına aykırıdır⁴¹. Bununla birlikte, uygulamada büyük pay sahiplerinin sermayedeki katılım oranlarıyla bu istenmeyen durumu yarattıkları gözlenmektedir. O halde, şirket yönetiminde bu şekilde etkili olan kişilerle sıradan pay sahiplerini birbirinden ayırmak gerekir. Bu sebeple, tek başına ya da birlikte hareket etmek suretiyle şirket yönetimi üzerinde etki etme gücünü yakalayan ve şirket organı gibi hareket eden pay sahiplerinin yönetim kurulu üyeleri gibi sadakat yükümlülüğüne tabi olması da doğaldır⁴². Ancak bu ihtimal dışında pay sahipleri, sermaye borçları haricinde bir yükümlülüğün; bu arada sadakat yükümlülüğünün de muhatabı değildir⁴³.

Ayrıca, pay sahiplerinin şirket yönetimi üzerindeki etkisi, üçüncü kişiler vasıtasıyla da gerçekleşebilir. Bu anlamda, yönetim kurulu üyeleri üzerindeki etki pay sahibinin talimatlarıyla bağlı bir üçüncü kişi tarafından da sağlanabilir⁴⁴. Bu halde dolaylı da olsa şirket yönetimi üzerinde yönetim kurulu üyeleri veya yöneticiler dışında kişilerin etkili olması söz konusu olduğundan fiilî organ varlığını gösterir⁴⁵.

3. Sürekli veya Münferit Etki

Pay sahiplerinin fiilî organ sayılmaları için şirket işlerine yönelik müdahalelerinin süreklilik arz etmesi gerekmez⁴⁶. Zira öğretide de haklı olarak ifade edildiği gibi⁴⁷, bir pay sahibinin sahip olduğu katılım oranını kullanmak suretiyle ortaya çıkardığı tek seferlik etki dahi şirketin büyük zararlara uğramasına sebep olabilir. Bu sebeple, şekli organ sıfatını taşımayan pay sahibinin zarar doğurucu kararın alınmasında etkili olması, fiili organ sayılması açısından yeterli olur⁴⁸. Bu noktada önemli olan etkinin ne sıklıkta ortaya çıktığı değil; aksine, ortaya çıkan etkinin hukuka aykırılığı ve gerçekleşen zarar arasındaki uygun illiyet bağıdır⁴⁹.

41 Böckli ve Bühler, s. 24.

42 Böckli ve Bühler, s. 24.

43 Böckli ve Bühler, s. 19.

44 Vetter ve Gutzwiller, s. 225.

45 Vetter ve Gutzwiller, s. 225.

46 Lang, s. 113.

47 Vetter ve Gutzwiller, s. 225; Lang, s. 113.

48 Sefer Oğuz, "Bankacılık Kanunu Kapsamında Banka Yöneticilerinin Şahsi Sorumlulukları", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, S. 1, 2017, s. 258.

49 Lang, s. 113.

4. Büyük Pay Sahiplerinin Yönetim Kurulu İçinde Doğrudan Temsil Edilmesi

Büyük pay sahiplerinin şirketin yönetim organını belirleyebilecek düzeyde oya sahip olduğuna kuşku yoktur. Ancak, büyük pay sahiplerinin doğrudan şirketin yönetim organında yer almasına yönelik düzenlemeler getirilmesi de mümkündür. TTK m. 360 hükmünün ilk iki cümlesine göre⁵⁰, esas sözleşme de öngörülmek şartı ile; belirli pay gruplarına, *özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturan pay sahiplerine* ve azlığa yönetim kurulunda temsil edilme hakkı tanınabilir. Bu amaçla, yönetim kurulu üyelerinin, belirli bir grup oluşturan pay sahipleri, belirli pay grupları ve azlık arasından seçileceği esas sözleşmede öngörülebileceği gibi, esas sözleşmede yönetim kurulu üyeliği için aday önerme hakkı da tanınabilir. Hükümde yer alan “özellik ve nitelikleriyle belirli bir grup oluşturma” olgusu, büyük pay sahiplerinin durumuna uygun düşmektedir. Büyük pay sahiplerinin TTK m. 360 anlamında yönetim kurulunda yer alması durumunda, bu kişilerin sorumluluğu -aşağıda ayrıntılarına temas edilecek- kurallara göre değil, TTK m. 549 vd. hükümlerine göre tespit edilir. Çünkü, bu halde organ sıfatı pay sahipliği sıfatından önce gelmektedir. Oysa, büyük pay sahiplerinin organ sıfatına sahip olmaksızın şirket yönetimi üzerinde etkili olması da mümkündür.

5. Fiilî Organın Hukukî İşlemleri

Anonim şirketin yetkili organları tarafından seçilmemiş olmakla birlikte şirketin yönetimi üzerinde fiilen etkili olan pay sahiplerinin hukukî işlemleri, bu kişilerin anonim şirketi temsil yetkisinin bulunmamasından ötürü şirketi bağlamaz⁵¹. Burada, borçlar hukuku anlamında anonim şirketin yetkisiz temsil edilmesi söz konusudur⁵². Buna göre, fiilî organ sıfatıyla anonim şirket adına işlem yapan pay sahiplerinin bu işlemlerinden doğan sonuçların şirketi bağlaması ancak şirketin (yetkili organları aracılığı ile) onaması halinde şirketi bağlar (Türk Borçlar Kanunu [TBK] m. 46/I). Şirketin yetkisiz temsilcinin yaptığı işlemi onaylamaması halinde bu işlem geçersizdir (TBK m. 47/I).

III. Pay Sahiplerinin Yönetim Üzerindeki Etkisinin Sorumluluğa Yol Açması

A. Genel Olarak

Kuruluş sürecinde kurucuların sorumluluğu bir kenara bırakılırsa, kural olarak, pay sahiplerinin anonim şirketler hukukunda sorumluluk rejimine so-

50 Karş. OR Art. 709/1 ve 2.

51 Altınok-Ormancı, s. 1281.

52 Altınok-Ormancı, s. 1281.

rumlu bir süje olarak dâhil edilmesi mümkün değildir. Çünkü, ortaklık haklarının kullanıldığı genel kurulda alınan bir kararın kanuna ya da esas sözleşmeye aykırı olmasından zarar görecektir olan kişiler öncelikle pay sahipleridir⁵³. Bununla beraber, büyük pay sahiplerinin yönetim üzerinde sahip oldukları etki ve kontrol hakları dolayısıyla diğer pay sahiplerini ya da şirket alacaklılarının bir zarara uğramasına sebep olmaları olasıdır.

B. Sorumluluğun Hukukî Temeli

Pay sahiplerinin tek başlarına ya da diğer pay sahipleriyle birlikte oluşturacakları güçle birlikte şirket organı gibi davranarak ya da doğrudan şirket organları üzerinde hâkimiyet kurarak şirketin finansal kaderi üzerinde etkili olmaları mümkündür. Böyle bir durumda alınan kararlar yüzünden şirketin uğradığı zararlardan şirket organı gibi davranan ya da şirket organları üzerinde etkili olan pay sahipleri de sorumludur⁵⁴. Bu sorumluluk haksız fiil temelidir⁵⁵. Bu sebeple, fiilî organ olarak hareket eden pay sahipleri, uygun illiyet bağının kurulabildiği sürece, doğrudan ya da yansıma yoluyla sebep oldukları zararlardan sorumludurlar⁵⁶.

Bu kabulün, yürürlükteki TTK açısından da hiç değilse yapılacak bir kıyas ile geçerli olduğu söylenebilir. Zira, TTK m. 202 hükmünde hakimiyetin hukuka aykırı kullanılması düzenlenmektedir. TTK m. 202/1-a hükmüne göre, hâkim şirket hâkimiyetini, bağlı şirketi kayba uğratacak şekilde kullanamaz. TTK m. 195 hükmünde ise, hâkim şirket-bağlı şirket ilişkisi düzenlenmekte olup; bu ilişki, sahip olunan sermayenin esas sermayeye oranı açısından büyük pay sahipleri ile şirket arasındaki ilişkiye benzetilebilir⁵⁷. Hâkim şirket, fiilî veya hukukî hakimiyetini kullanarak, TTK m. 202/1-a hükmünde sayılan işlem veya eylemleri gerçekleştirmek suretiyle şirketi kayba uğrattırsa şirketin kayıplarını denkleştirmek ya da denk değerinde bir istem hakkı tanımak zorundadır. TTK m. 202/1-b hükmüne göre, bunun gerçekleşmemesi, bir *tazminat yükümlülüğü*

53 Adrian Plüss, “Haftung aus faktischer Organschaft – Risiken von Aktionärpools, Beiräten und Steuerungsausschüssen”, *Insolvenz- und Wirtschaftsrecht*, Sayı 1, 2002, s. 26.

54 Helvacı, s. 8; Gutzwiller, s. 395, N. 587.

55 Böckli ve Bühler, s. 25 ve 26.

56 Gutzwiller, s. 397, N. 588.

57 Yaşar Karayalçın, “Üst Kuruluşlar Hukuku”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 16, S. 1, 1991, s. 35; Hasan Pulaşlı, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Uluslararası İnsan Hakları ve Çevre Standartlarının Çok Uluslu Şirketlerin Merkez Yönetim Organının Hukukî Sorumluluğuna Etkisi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 36, S. 4, 2020, s. 34, 35; Aktan, s. 249; Benzer yönde bkz. Aytaç, s. 12; Direnç Akbay, “Anonim Ortaklıklarda Özel Denetimin Konusu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, S. 2, 2019, s. 654; Murat Gürel, “Bağlı Şirket Genel Kurulunda Alınan Yapısal Değişiklik Kararları Nedeniyle Hâkim Şirketin Sorumluluğuna İlişkin TTK m. 202.2'nin Gerekliliği Üzerine”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 32, S. 2, 2016, s. 235; Aker, s. 167; Helvacı, s. 8.

doğurur. Hâkim şirket için geçerli olan bu sorumluluk sisteminin, hâkim şirket pozisyonunda aynı nitelikteki eylem ve işlemleri gerçekleştiren bir büyük pay sahibi için geçerli olmaması düşünülemez. Her ne kadar TTK içerisinde bu yönde doğrudan bir hüküm bulunmasa da şirket içindeki hukukî ya da fiilî hakimiyetini bu şekilde hukuka aykırı olarak kullanan büyük pay sahiplerinin de fiilî organ sıfatıyla ancak haksız fiil hükümlerine göre tazminat yükümlülüğü altında olduğunu kabul etmek gerekir.

C. Teselsül

Fiilî organ sıfatıyla hareket eden büyük pay sahibi ve onun talimat verdiği asıl yönetim kurulu üyeleri müteselsilen sorumludurlar⁵⁸. Bu halde, birden çok kişinin birlikte (şirketin uğradığı) bir zarara sebep olması veya aynı zarardan farklı sebeplerle sorumlu olmaları durumu gerçekleşmektedir⁵⁹.

D. Sürekli veya Münferit Etki Açısından

Fiilî organ olarak değerlendirmeye yol açan olgu bir seferlik yönetime müdahale şeklinde gerçekleşmiş ise, yönetim üzerinde etkili olanların sorumluluğu, anılan müdahale neticesinde ortaya çıkan zararlarla sınırlıdır⁶⁰. Fiilî organ niteliğindeki büyük pay sahiplerinin sorumluluğu, yönetim üzerinde sürekli olarak etkide bulunması durumunda genişler. Buna göre, yönetimde etkili olan büyük pay sahibi, etkili olduğu yönetim sahasında gerçekleşen bütün zararlardan sorumludur⁶¹. Sorumluluk haksız fiil temeline dayalı olduğundan, bu kişilerin müdahalelerinin bulunmadığı alanlarda gerçekleşen zararlardan sorumlu olmaları düşünülemez⁶².

IV. Anonim Şirketlerde Pay Sahiplerinin Fiilî Organ Sıfatıyla Muhtemel Hukukî Sorumluluğu

A. Sorumlulukla İlgili Temel İlkeler

Anonim şirketlerde, pay sahiplerinin sahip oldukları pay oranına göre olası sorumlulukları ile ilgili prensipler ile yönetim kurulu üyelerinin sorumluluğuna dair temel esaslar büyük ölçüde benzerdir. Zira pay sahiplerinin sahip oldukları pay oranlarına göre şirket içindeki konumları değişmekte, bu oran arttıkça pay sahiplerinin şirketin yönetimi ve temsili üzerindeki etkileri artmaktadır. Bu doğrultuda, anonim şirketler hukukunda pay sahiplerinin fiilî organ anlamındaki muhtemel hukukî sorumlulukları, borçlar hukukunun ge-

58 Böckli ve Bühler, s. 25.

59 Bu konuda bkz. TBK m. 61.

60 Vetter ve Gutzwiller, s. 225.

61 Vetter ve Gutzwiller, s. 225.

62 Vetter ve Gutzwiller, s. 225.

nel hükümlerindeki haksız fiil sorumluluğuna benzer bir biçimde tespit edilmiştir⁶³. Buna göre hukukî sorumluluğun şartları; hukuka aykırı bir fiilin bulunması, bu hukuka aykırı fiilin kusurla işlenmesi, kusurlu hukuka aykırı fiil ile bir zararın ortaya çıkması ve hukuka aykırı fiil ile zarar arasında uygun illiyet bağının kurulabilmesidir⁶⁴.

Yukarıda sayılan şartlardan hukuka aykırılık şartı, anonim şirketler hukukuna göre tespit edilirken; diğer şartlar borçlar hukukunun genel hükümleri çerçevesinde değerlendirilir⁶⁵. Bu bağlamda, anonim şirketlerde hukukî sorumluluğun, genel hükümlere nazaran bazı farklılıkları vardır. Bu farklılıklar şunlardır⁶⁶: 1- Şirketin uğradığı zararlar için şirket dışındaki kişilerin de (pay sahipleri ve alacaklılar) doğrudan dava açabilmesi, 2- Şirketin içindeki idarî pozisyonlarına ve zararın ortaya çıkmasındaki etkilerine bakılmaksızın birden fazla kişinin birlikte dava edilebilmesi, 3- Dava masraflarının karşılanması konusunda, davacı lehine kolaylıkların kabul edilmiş olması. Özellikle yukarıdaki üçüncü madde, davacı pay sahiplerinin dava sonucunda hükmedilebilecek tazminatın ancak şirkete ödenmesini isteyebilmeleri (TTK m. 555/1⁶⁷) açısından önemlidir. Zira, davacı pay sahibi ödenecek tazminattan ancak dolaylı olarak ve sermayedeki katılım oranına göre faydalanabilecektir. Öyleyse, dava masraflarının karşılanması bakımından davacılar lehine düzenlemeler (TTK m. 555/2⁶⁸) kabul edilmesi doğaldır⁶⁹. TTK'da hukukî sorumluluk m. 549 vd. hükümlerinde⁷⁰ düzenlenmektedir. Söz konusu hükümlerle anonim şirkete ve

63 Jean Nicolas Druey, Eva Druey Just, Lukas Glanzmann, *Gesellschafts- und Handelsrecht Begründet von Theo Guhl*, 11. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2015, §14, N. 2.

64 Peter Böckli, *Schweizer Aktienrecht mit Fusionsgesetz, Börsengesellschaftsrecht, Konzernrecht, Corporate Governance, Recht der Revisionsstelle und der Abschlussprüfung in neuer Fassung - unter Berücksichtigung der angelaufenen Revision des Aktien- und Rechnungslegungsrechts*, 4. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich 2009, §18, N. 359; Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 3; Marc Bauen, Robert Bernet, *Schweizer Aktiengesellschaft Aktienrecht - Fusionsrecht - Börsenrecht - Steuerrecht*, Schulthess Verlag, Zürich 2007, s. 190, N. 548; Fabian Akeret, *Verantwortlichkeitsklagen in der Schweiz während den letzten 20 Jahren*, Dike Verlag, Zürich/St. Gallen, 2018, s. 9; Theo Guhl, Alfred Koller, Anton K. Schnyder, Jean Nicolas Druey, *Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts*, 9. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich 2000, §72, N. 2; CHK OR, Binder, Roberto, Vorbemerkungen zu Art. 752-763, N. 2; Urteil des Bundesgerichts vom 22. Mai 2013; 4A_127/2013, Erw. 3; swisslex.ch, E.T. 28.6.2021; Urteil der I. Zivilabteilung i.S. X. AG gegen A., B. und C. AG (Berufung), BGE 132 III 342, Erw. 4.1, Dat. 10.1.2006; swisslex.ch, E.T. 28.6.2021.

65 Guhl, Koller, Schnyder, Druey, §72, N. 3; Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 2.

66 Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 18, 19, 20.

67 Karş. OR Art. 756/1.

68 Karş. (yürürlükten kalkmış olan) OR Art. 756/2 hükmü. Konu ile ilgili yürürlükteki hüküm için bkz. ZPO Art. 107/1, b ve f bentleri.

69 Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 20.

70 Karş. OR Art. 753 vd. ve AktG §46-§53.

pay sahiplerine karşı olan sorumluluk sözleşmeler hukukundan kaynaklanır⁷¹. Zarara uğrayan şirketin iflâsı halinde şirket alacaklıları da sorumluluk davası açabilir (TTK m. 556⁷²). Alacaklıların sorumluluk davası ise haksız fiil temeline dayanmaktadır⁷³.

TTK'da kabul edilmiş sorumluluk sisteminin bir diğer özelliği de kişisel sorumluluğun benimsenmiş olmasıdır⁷⁴. Dolayısıyla, hukuka aykırı fiil sonucu gerçekleşen zarardan organ olarak değil; ancak bireysel olarak sorumluluk esasını geçerlidir⁷⁵. Mutlak teselsül anlayışı yerine farklılaştırılmış teselsül anlayışının geçerli olması da bunun bir göstergesidir^{76, 77} (TTK m. 557).

B. Bazı Örnekler

Fiilî organ gibi hareket ederek şirketin ekonomik kaderi üzerinde etkili olan büyük pay sahiplerinin hukukî sorumluluğuna yol açabilecek bazı örnek işlem ve eylemlerin neler olabileceği konusunda TTK m. 202 hükmünden yararlanılabilir. Buna göre, aşağıdaki eylem veya işlemlerin gerçekleştirilmesi fiilî organ olarak hareket eden pay sahiplerinin hukukî sorumluluğunu doğurur:

- Şirketi, şirket açısından malî kayba yol açacak şekilde iş, varlık, fon, personel, alacak veya borç devri gibi hukukî işlemler yapmaya zorlamak.
- Şirketin kârını azaltmaya zorlamak.
- Şirketin kârını başka kişi veya şirketlere aktarmaya zorlamak.
- Şirketin malvarlığını aynî ya da şahsî haklarla tahdit etmeye zorlamak.
- Şirketi kefalet, garanti veya aval gibi sorumluluklar yüklenmeye zorlamak.
- Şirketi ödemelerde bulunmaya zorlamak.
- Şirketin tesislerini haklı bir sebep olmaksızın yenilememeye ya da âtil kalmaya zorlamak.
- Haklı bir gerekçe olmaksızın şirketi yatırımlarını kısıtlamaya ya da durdurmaya zorlamak.

71 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 36; Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 9.

72 Karş. OR Art. 757 ve AktG §93/5.

73 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 38; Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 9.

74 İsviçre hukuku açısından bkz. CHK OR, Binder ve Roberto, Vorbemerkungen zu Art. 752-763, N. 2.

75 Peter Forstmoser, Arthur Meier-Hayoz, *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*, 10. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2007, §16, 573; CHK OR, Binder, Roberto, Vorbemerkungen zu Art. 752-763, N. 2.

76 İsviçre hukuku açısından inc. Oliver Hablützel, *Solidarität in der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit*, SSHW-Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Band/Nr. 278, Dike Verlag, Zürich, 2009, 47 vd.

77 Farklılaştırılmış teselsül, zarara sebep olmak bakımından illiyet bağının her sorumlu için ayrı ayrı tetkik edilmesini gerektirir (Hablützel, s. 49).

- Şirket faaliyetlerini olumsuz etkileyen kararlar veya önlemler almaya zorlamak.
- Şirketi, gelişmesini sağlayacak önlemler almaktan alıkoymak.
- Haklı bir sebebi bulunmayan ve şirketi kayba uğratan, birleşme, bölünme, tür değiştirme, fesih, menkul kıymet çıkarılması ve önemli esas sözleşme değişikliği gibi işlemler.
- Şirket üzerindeki etkinin, şirketi kayba uğratacak şekilde kullanılması sonucunu doğuran her türlü diğer işlem ve eylemler.

C. Pay Sahiplerinin Fiilî Organ Anlamındaki Hukukî Sorumluluğun Şartları

1. Zarar

a. Genel Olarak

Zarar, şirketin mevcut malvarlığı durumu ile hukuka aykırı fiil olmasaydı bu malvarlığının bulunacağı durum arasındaki farktır⁷⁸. Bu anlamda aktiflerdeki eksilme, pasiflerdeki artış ya da yoksun kalınan kazanç zarar demektir⁷⁹.

Anonim şirketlerde hukukî sorumluluk bakımından öncelikli şart (tespit edilebilir) bir zararın ortaya çıkmasıdır⁸⁰. Öğretide, hukuka aykırılık bulunsa dahi zarar miktarı tespit edilemiyorsa sorumluluk davasının kabulünün mümkün olmadığı ifade edilmektedir⁸¹. Ancak, TBK m. 50/II hükmü karşısında bu görüşe katılmanın mümkün olmadığı açıktır⁸². Söz konusu zararın ortaya çıkmasıyla, sorumlu kişilerin bir menfaat elde etmesi ya da en azından bir menfaat elde etme niyetini taşıması önemli değildir⁸³.

Şirket yönetimini esas sözleşmeye göre ya da fiilî olarak edilen bulunduran kişilerin, kanun ya da esas sözleşmeye göre yerine getirmekle yükümlü oldukları, özellikle sadakat ve özen yükümlülüklerinin ihlâli şirketin zarara uğraması için tek başına yeterli olabilir⁸⁴. Örneğin, yönetimle görevli kişilerin bir işletmenin devralınması sürecinde yeteri kadar özenli davranmayıp, hâkim pay sahiplerinin etkisinde kalarak söz konusu işletmeyi değerinden daha fazla

78 Claudia Suter, *Der Schaden bei der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit*, SSHW-Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Dike Verlag, Zürich, 2010, s. 13; Bauen/Bernet, s. 196, N. 561; Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 58.

79 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 58.

80 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 57.

81 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 57.

82 TBK m. 50/II: “Uğranılan zararın miktarı tam olarak ispat edilemiyorsa hâkim, olayların olağan akışını ve zarar görenin aldığı önlemleri göz önünde tutarak, zararın miktarını hakaniyete uygun olarak belirler.”

83 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 60.

84 Hans Caspar von der Crone, *Aktienrecht*, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern 2020, §21, N. 1846.

ödemek suretiyle devralmalarında şirketin zarara uğradığına kuşku yoktur⁸⁵.

b. Doğrudan-Yansıma Yoluyla Zarar Ayrımı

Doğrudan ve yansıma yoluyla zarar ayrımı, sorumluluk davasının açılması bakımından ve aktif dava ehliyeti açısından önemlidir⁸⁶. Fiilî organ özelliğinde olmayan pay sahipleri veya alacaklılar, uğradıkları doğrudan zararlar için sorumlu kişilere (konumuz açısından fiilî organ niteliğindeki büyük pay sahiplerine) dava açabilir ve bu dava sonucunda hükmedilebilecek tazminat kendilerine ödenir⁸⁷. Ancak, yansıma yoluyla zararlar şirketin doğrudan zararları olduğu için açılacak davada tazminat ancak şirkete ödenebilir⁸⁸.

Doğrudan zarar, sorumluluğa sebep olan yapma ya da yapmama şeklinde bir fiilin doğrudan doğruya sorumluluk davası açan kişinin malvarlığında sebep olduğu eksilme, pasiflerde artış ya da bir kazançtan yoksun kalmadır⁸⁹. Şirketin malvarlığındaki eksilmeleri sebebiyle uğradığı zararlar doğrudan zarar niteliği taşır. Aynı şekilde, yalnızca pay sahipleri ve alacaklıların malvarlığı üzerinde etki doğuran zararlar da doğrudan zararlardır⁹⁰. Örneğin, çoğunluğun baskısıyla yönetim organının rüçhan haklarını haklı bir sebep olmaksızın kaldırması durumunda azınlıkta kalan pay sahipleri direkt zarara uğramış olurlar⁹¹.

Yansıma yoluyla zararın varlığında ise, sorumluluk doğuran hukuka aykırı fiil sebebiyle gerçekleşen zarar davacının (örneğin şirket alacaklısının) değil, doğrudan şirketin malvarlığında ortaya çıkmaktadır⁹². Burada şirket alacaklısının dolaylı zararını doğuran olgu, şirketin malvarlığındaki eksilme sebebiyle, artık bu kişinin (şirketten olan) alacağının tam olarak karşılanamıyor olmasıdır⁹³. Anonim şirketler hukukunun doğrudan doğruya alacaklıları korumayı hedefleyen bir hükmüne aykırı bir hukukî işlem (örneğin bir yönetim kurulu kararı) varsa, gerçekleşen zarar alacaklının doğrudan zararıdır⁹⁴. Aynı hukukî işlem şirket paylarının değerini düşürecek etkiye de sahipse, bu kez (şirketin

85 von der Crone, §21, 1846.

86 Bauen ve Bernet, s. 196, N. 561.

87 Bauen ve Bernet, s. 197, N. 562.

88 Bauen ve Bernet, s. 197, N. 562; Ayrıca bkz. TTK m. 555 ve 556 hükümlerine göre, şirketin uğradığı zararın tazminini şirket ve her bir pay sahibi ve iflâs halinde alacaklılar da talep edebilir. Bu hükümlere göre, pay sahipleri ve alacaklılar tazminatın ancak şirkete ödenmesini isteyebilirler.

89 Böckli, §18, N. 361.

90 von der Crone, §21, 1848; Druey, Druey Just, Glanzmann, §14, N. 97.

91 von der Crone, §21, N. 1850.

92 BGE 122 III 176, 190, Erw. 7-b, Dat. 8.3.1996, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021; Druey/Druey Just/Glanzmann, §14, N. 98.

93 BGE 122 III 176, 190, Erw. 7-b, Dat. 8.3.1996, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021.

94 BGE 125 III 86, 88, Erw. 3-a, Dat. 11.12.1998, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021.

doğrudan zararı yanında) şirket yönetiminde etkili olan büyük pay sahipleri dışındaki pay sahibinin elinde bulundurduğu payların değerinin düşmesi sebebiyle uğradığı yansıma yoluyla zararlar ortaya çıkar⁹⁵.

2. Kanun ya da Esas Sözleşme Gereğince Yerine Getirilmesi Gerekli Bir Yükümlülüğün İhlâli

Pay sahiplerinin tek borcu taahhüt edip de ödemedikleri sermaye borçlarıdır. Büyük pay sahiplerinin yönetim organı gibi davranmaları durumunda, yukarıda da temas edildiği üzere, bu borca sadakat borcu da eklenecektir. Aynı zamanda, yönetim organı fonksiyonunu kullanan pay sahipleri, aslında hukuka aykırı olan bu pozisyonları içinde, hiç değilse yönetim kurulu üyeleri ve yöneticilere düşen asgari yükümlülükleri yerine getirmelidir. Bu doğrultuda, hukukî sorumluluğun diğer şartının, hukuken sorumlu tutulan (yönetim kurulu üyesi ya da fiilî organ olarak davranan pay sahibinin) bir kişinin kanun ya da esas sözleşme uyarınca muhatabı olduğu yükümlülüklerle aykırı davranması olduğu söylenebilir⁹⁶. Bu yükümlülüklerin neler olduğu konusunda özel bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla beraber, TTK içerisinde ilgili birçok konu içinde dağınık olarak yönetim kurulunun görev ve yetkileriyle yükümlülüklerine dair belirlemeler bulunmaktadır. Bu konuda yol gösterici hükümlerden biri, yönetim kurulunun devredilemez yetkilerini sıralayan TTK m. 375 hükmüdür. Devredilemez yetkilerin başka kişi ya da kurullara veya yönetim kurulunun oluşturduğu komite veya komisyonlara devredilmesi bu anlamda şirkete ya da pay sahiplerine (veya alacaklılara) doğrudan ya da dolaylı olarak zarar verebilecek bir kusur olacaktır. Bu halde dahi, devredilmesi yasak olan yetkileri devralan kişilerin fiilî organ oldukları kabul edilmeli ve bu kişiler, pay sahipleri, şirket veya şirket alacaklılarına verdikleri zararlardan ötürü sorumlu tutulmalıdır⁹⁷.

Alacaklılar açısından kanunî ya da esas sözleşmesel bir yükümlülüğün ihlâlinin sorumluluk sebebi teşkil etmesi, ihlâl edilen normun münhasıran alacaklıları koruması halinde mümkündür⁹⁸. Bunun aksine, sadece şirketi ya da pay sahiplerini koruyucu bir kanun ya da esas sözleşme hükmünün ihlâli,

95 BGE 131 III 306, 310, Erw. 3.1.1, Dat. 9.11.2004, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021; Bauen ve Bernet, s. 197, N. 561.

96 BGE 110 II 391, 394, Erw. 2, Dat. 10.04.1984, swisslex.ch, E.T. 28.6.2021; Böckli, §18, N. 361; Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 70.

97 Himmet Koç, "Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Farklılaştırılmış Teselsül İlkesi Uyarınca Sorumluluklarına Genel Bir Bakış", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, S. 1, 2020, s. 74.

98 BGE 110 II 391, 395, Erw. 2-b, Dat. 10.04.1984, swisslex.ch, E.T. 28.6.2021.

alacaklılar açısından sorumluluk davası açmak için yeterli olmaz⁹⁹. Yükümlülüğün ihlâli sebebiyle zarar gören kişinin, zararın ortaya çıkmasına rızası varsa, yine sorumluluk düşer¹⁰⁰.

3. Kusur

Hukukî sorumluluk için gerekli kusur kasıt ya da ihmâl derecesinde olabilir¹⁰¹. Buna göre, anonim şirketlerde sorumluluğun kabul edilebilmesi için hafif kusurun varlığı dahi yeterlidir¹⁰². İsviçre Federal Mahkemesi'nin bir kararına göre¹⁰³ kusur, zarar veren kişinin kendi eyleminin (zarara uğrayan için) zarar verici olabileceğinin bilincinde olmasıdır. Karara göre burada, zarar verici niteliğin öngörülebilmesi yeterli olup; bu niteliğin kesin olarak bilinir olması aranmaz. Zarar veren kişiden beklenen dikkat ve özene göre, bu kişinin somut zarar tehlikesinin farkında olması yeterlidir. Bu anlamda, hukuken sorumlu kişinin üzerine düşen yükümlülükleri yerine getirmediği kesin olarak tespit edilebiliyorsa kusur da var demektir¹⁰⁴. Organ sıfatı taşımayan ancak şirket yönetimi üzerinde etkili olan kişiler açısından bu yöndeki kusurun tespiti nispeten kolaydır. Çünkü, fiilî organ sıfatıyla sorumlu tutulan büyük pay sahibi, aslında organ sıfatı taşımadığının bilincindedir. Buna rağmen şirket yönetimi üzerinde etkili olması, kusurlu davranışın kanıtı olarak gösterilebilir.

Ayrıca, kusurun varlığı için ayırt etme gücü yeterli olup; hukukî işlem ehliyetinin bulunması zorunlu değildir¹⁰⁵. Bu açıdan kusur, gerçekleştiği zaman bakımından dikkate alınmalıdır. Bunun aksine, sorumluluğun tartışıldığı tarihteki koşullar esas alınarak geriye dönük değerlendirme yapılmamalıdır¹⁰⁶.

4. Uygun İlliyet Bağı

Uygun illiyet bağı, kanun ya da esas sözleşme gereğince yerine getirilmesi gerekli bir yükümlülüğün ihlâlinin somut zarara sebep olmasıdır¹⁰⁷. Diğer bir deyişle, anonim şirket organlarının ya da bu organların fonksiyonlarını kullanan kişilerin kanun ya da esas sözleşme hükümlerine göre üstlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmemeleri ile şirketin (veya pay sahipleri ya da ala-

99 BGE 110 II 391, 395, Erw. 2-b, Dat. 10.04.1984, swisslex.ch, E.T. 28.6.2021; Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 73.

100 Bauen ve Bernet, s. 200, N. 585.

101 von der Crone, §21, N. 1856.

102 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 75; Bauen ve Bernet, s. 201, N. 587.

103 BGE 99 II 176, 179, Erw. C-1, Dat. 18.9.1973, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021.

104 Bauen ve Bernet, s. 201, N. 587.

105 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 78.

106 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 79.

107Böckli, §18, N. 416; Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 91.

caklıların) uğradığı zararlar arasında doğrudan bir bağlantı bulunmalıdır¹⁰⁸.

Öğretide “uygun” sözcüğü bilinçli olarak kullanılmaktadır. Çünkü, hukuka aykırı fiil ve zarar arasındaki her türlü illiyet bağı değil ancak zarara sebep olmaya elverişli, uygun illiyet bağı esas alınır¹⁰⁹. Bu doğrultuda, İsviçre Federal Mahkemesi’nin bir kararına göre¹¹⁰ anonim şirketlerde sorumluluk alanında uygun illiyet bağı, kanun ya da esas sözleşme hükümlerine göre yerine getirilmesi gerekli bir yükümlülüğün ihlâlinin, hayatın olağan akışı ve genel yaşam tecrübelerine göre gerçekleşen zararın ortaya çıkmasına elverişli olmasını ve zarar ile zarara yol açan olgu arasında hâkim nezdinde kesin bir bağlantının bulunmasını gerekli kılar. Buna karşılık, hukuka aykırı davranış olmasaydı dahi zarar gerçekleşecek idiyse uygun illiyet bağının varlığından söz edilemez¹¹¹. Zarara, üçüncü kişinin fiilinin yol açması durumunda da illiyet bağı kesilir¹¹². İlliyet bağının bulunmadığı durumlarda da sorumluluktan söz edilemez¹¹³.

Sonuç

Anonim şirket pay sahiplerinin şirket borçlarından sorumluluğu bulunmaması tek borç ilkesi olarak ifade edilmektedir. Tartışmalar kısmında da ifade edildiği üzere, pay sahiplerini sermaye borcunu aşan bir borcun muhatabı kılmak radikal bir yaklaşımdır. Ancak, pay sahiplerinin sermayedeki katılım oranlarına göre şirkette hâkim konuma geldikleri de bir vakiadır.

Pay sahibinin şirket içindeki hâkim konumunu kullanmasıyla, istediği kişiyi yönetim kurulu üyesi olarak seçmesi, istediği zaman bu kişiyi görevden alması ve hatta seçtiği kişilere istediği kararları aldırması mümkündür. Bu kararlar, bizatihi şirketin menfaatlerine, diğer pay sahiplerinin ya da alacaklıların menfaatlerine aykırı olabilir. Bu halde, şirketin ekonomik kaderi üzerinde söz hakkı sahibi olan kişilerin şekli yönetim kurulu üyeleri gibi bir sorumluluğun muhatabı kılınmaları düşünülmelidir.

Büyük pay sahiplerinin, şirketin yönetimi üzerinde doğrudukları etkiyle beraber şirketin, diğer pay sahiplerinin veya şirket alacaklılarının zarara uğramasına sebep olmaları, haksız fiil temelinde bir sorumluluk doğurmaktadır. Zira TTK m. 553 ve devamı hükümlerinde yönetim kurulu üyeleriyle yöneticiler zikredilirken; pay sahiplerinin olası fiilî organ sıfatları anılmamıştır. Bu durum kanun koyucunun meseleye tamamen yabancı olduğunu göstermez. Zira

108 Böckli, §18, N. 416; von der Crone, §21, N. 1855.

109 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 92.

110 BGE 113 II 52, 57, Erw. 3-a, Dat. 7.4.1987, swisslex.ch, E.T. 29.6.2021.

111 Forstmoser, Meier-Hayoz, Nobel, §36, N. 94.

112 Böckli, §18, N. 423.

113 Böckli, §18, N. 417.

TTK m. 202 hükmünde, hâkim şirket-bağlı şirket bahsinde, benzer bir hukukî ilişki için tazminat sorumluluğu kabul edilmiştir. O halde, benzer kararları bir büyük pay sahibinin aldırması halinde de bu pay sahibi (ya da pay sahipleri) hâkim şirketin hakimiyetini hukuka aykırı olarak kullanmasında olduğu gibi benzer bir sonucun muhatabı olmalıdır.

Çatışma Beyanı: *Yazar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.*

KAYNAKLAR

- Akbay, Direnç, “Anonim Ortaklıklarda Özel Denetimin Konusu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 21, S. 2, 2019, s. 629-660.
- Akdağ-Güney, Necla, *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu*, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.
- Aker, Halit, “Hâkim İşletme ile Bağımlı Şirket Arasındaki Hukukî İlişki ve Hâkim İşletmenin Sadakat Borcu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 22, S. 2, 2003, s. 153-206.
- Akeret, Fabian, *Verantwortlichkeitsklagen in der Schweiz während den letzten 20 Jahren*, Dike Verlag, Zürich/St. Gallen, 2018.
- Aktan, Mert, “Genel Kurul-Yönetim Kurulu Arasındaki Fonksiyon/Görev Ayrılığının Türk Ticaret Kanunu ve Kurumsal Yönetim Açısından Değerlendirilmesi”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 5, S. 1, 2015, s. 245-270.
- Altınok-Ormancı, Pınar, “Tüzel Kişilerde Fiili Organ Kavramı ve Fiili Organın Hukuka Aykırı Fiilleri İle Hukuki İşlemlerinin Doğurduğu Sonuçlar”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 79, S. 4, 2021, 2021, s. 1261-1283.
- Aytaç, Zühtü, “Yönetim Kurulu Üyelerinin Hakimiyetin Hukuka Aykırı Kullanılmasından Doğan Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 29, S. 4, 2013, s. 5-58.
- Bauen, Marc; Bernet, Robert, *Schweizer Aktiengesellschaft Aktienrecht - Fusionsrecht - Börsenrecht – Steuerrecht*, Schulthess Verlag, Zürich, 2007.
- Böckli, Peter, *Schweizer Aktienrecht mit Fusionsgesetz, Börsengesellschaftsrecht, Konzernrecht, Corporate Governance, Recht der Revisionsstelle und der Abschlussprüfung in neuer Fassung - unter Berücksichtigung der angelaufenen Revision des Aktien- und Rechnungslegungsrechts*, 4. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2009.
- Böckli, Peter; Bühler, Christoph B., “Der Staat als faktisches Organ einer von ihm beherrschten privaten Aktiengesellschaft”, Philippin, Edgar; Gilliéron, Philippe; Michel, Jean-Tristan; Vulliemin, Pierre-François (Ed.), *Mélanges en l’honneur de François Dessemontet*, Lausanne 2009, s. 17-41.
- Çamoğlu, Ersin, *Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukukî Sorumluluğu*, 3. Bası, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2010.
- Daeniker, Daniel, “Wer kontrolliert die Aktiengesellschaft?”, *SZW-Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, Sayı 5, 2016, s. 434-443.
- Druey, Jean Nicolas; Druey Just, Eva; Glanzmann, Lukas, *Gesellschafts- und Handelsrecht Begründet von Theo Guhl*, 11. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2015.
- Eryiğit, Harun, “İmtiyazlı Pay Sahipleri Özel Kurulunun Organ Sıfatı”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 2, 2015, s. 213-228.
- Forstmoser, Peter; Meier-Hayoz, Arthur, *Schweizerisches Gesellschaftsrecht*, 10. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2007.
- Forstmoser, Peter; Meier-Hayoz, Arthur; Nobel, Peter, *Schweizerisches Aktienrecht*, Stämpfli Verlag, Bern, 1996.
- Guhl, Theo; Koller, Alfred; Schnyder, Anton K.; Druey, Jean Nicolas, *Das Schweizerische Obligationenrecht mit Einschluss des Handels- und Wertpapierrechts*, 9. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2000.
- Gutzwiller, Roman S., *Die Einflussmöglichkeiten des Staates auf die Strategie ei-*

ner Aktiengesellschaft mit staatlicher Beteiligung, SSHW - Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Dike Verlag, Zürich, 2017.

- Gürbüz-Usluel, Aslı E., “Birleşme, Bölünme ve Tür Değişirme Yoluyla Yeniden Yapılanma İşlemlerinde Yöneticilerin Hukukî Sorumluluğu”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 29, S. 1, 2013, s. 141-172.
- Gürel, Murat, “Bağlı Şirket Genel Kurulunda Alınan Yapısal Değişiklik Kararları Nedeniyle Hâkim Şirketin Sorumluluğuna İlişkin TTK m. 202.2'nin Gerekliliği Üzerine”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 32, S. 2, 2016, s. 211-242.
- Hablützel, Oliver, *Solidarität in der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit*, SSHW-Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Band/Nr. 278, Dike Verlag, Zürich 2009.
- Hartmann, Jürg E.; Singer, Ilona, “Gross- und Ankeraktionäre von kotierten und nichtkotierten Publikums-Aktiengesellschaften”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 4, 2012, s. 539-558.
- Häusermann, Daniel M., “Minderheitenschutz in der «Aktionärsdemokratie»”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 1, 2014, s. 210-220.
- Helvacı, Mehmet, *Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyesinin Hukukî Sorumluluğu*, Beta Basım Yayın, İstanbul, 1995.
- Jentsch, Valentin, *Transaktionsvereinbarungen bei öffentlichen Übernahmen*, ZStP - Zürcher Studien zum Privatrecht, Schulthess Verlag, Zürich 2015.
- Karayalçın, Yaşar, “Üst Kuruluşlar Hukuku”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 16, S. 1, 1991, s. 7-48.
- Koç, Himmet, “Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Farklılaştırılmış Teselsül İlkesi Uyarınca Sorumluluklarına Genel Bir Bakış”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 3, S. 1, 2020, s. 62-82.
- Kunz, Peter V., “Materielle Organshaft („faktische VR“): Voraussetzung sowie Folgen im Aktienrecht”, in: *Kunz/Jörg/Arter (Hrsg.) Entwicklungen im Gesellschaftsrecht IX*, Stämpfli Verlag, Bern 2014, s. 173-195.
- Lang, Simon, “Die faktische Organshaft”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 1, 2019, s. 111-117.
- Oğuz, Sefer, “Bankacılık Kanunu Kapsamında Banka Yöneticilerinin Şahsi Sorumlulukları”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 8, S. 1, 2017, s. 255-286.
- Olgıati, Lorenzo, *Aktionärsvertreter im Verwaltungsrat von Publikumsgesellschaften – Möglichkeiten und Schranken der Einflussnahme durch Grossaktionäre*, Kapitalmarkt - Recht und Transaktionen XIII, EIZ - Europa Institut Zürich, Schulthess Verlag, Zürich, 2019.
- Pashlı, Ali, “Anonim Ortaklıkta Kontrol Sahibinin Özel Durumu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 56, Sayı 2, 2008, s. 345-358.
- Plüss, Adrian, “Haftung aus faktischer Organshaft – Risiken von Aktionärpools, Beiräten und Steueraussschüssen”, *Insolvenz- und Wirtschaftsrecht*, 1/2002, s. 25-28.
- Poroy, Reha; Tekinalp, Ünal; Tekinalp, Gülören, “Ortaklıklar Hukukunda Organların Sorumluluğu”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, Cilt 45-47, S. 1-4, 1981, s. 347-398.
- Pulaşlı, Hasan, “Tek Ortaklı Anonim Şirkette Yönetim Kurulu Üyelerinin Sorumlu-

luğu ve İsviçre Federal Mahkemesi'nin Buna İlişkin Üç Kararı”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 25, S. 4, 2009, s. 97-134.

- Pulaşlı, Hasan, “Kurumsal Sosyal Sorumluluk Bağlamında Uluslararası İnsan Hakları ve Çevre Standartlarının Çok Uluslu Şirketlerin Merkez Yönetim Organının Hukukî Sorumluluğuna Etkisi”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, Cilt 36, S. 4, 2020, s. 5-40.
- Roberto, Vito; Trüeb, Hans Rudolf (Hrsg.), *Personengesellschaften und Aktiengesellschaft – Vergütungsverordnung Art. 530-771 OR – VegüV*, CHK - Handkommentar zum Schweizer Privatrecht, 3. Auflage, Schulthess Verlag, Zürich, 2016. (Anlış: CHK OR, Yazar, Art. -, N. -)
- Schäfer, Carsten, “Rechte und Pflichten des privaten Großaktionärs (1/2)”, *ZHR-Zeitschrift für das gesamte Handelsrecht und Wirtschaftsrecht*, Cilt 185, Sayı 2-3, 2021, s. 226-248.
- Schmidt, Patrick; Burckhardt, Christoph, “Bundesgericht, I. zivilrechtliche Abteilung, Urteil 4A_455/2018 vom 9. Oktober 2019 (zur Publikation vorgesehen), A. AG gegen B. Inc., Vertretung der AG (Art. 718 und 32 ff. OR), faktische Organschaft”, *AJP- Aktuelle Juristische Praxis*, Sayı 1, 2020, s. 126-130.
- Suter, Claudia, *Der Schaden bei der aktienrechtlichen Verantwortlichkeit*, SSHW-Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht, Dike Verlag, Zürich, 2010.
- Vetter, Meinrad, *Der verantwortlichkeitsrechtliche Organbegriff gemäss Art. 754 Abs. 1 OR*, SSHW - Schweizer Schriften zum Handels- und Wirtschaftsrecht Band/ Nr. 261, Diker Verlag, Zürich, 2007.
- Vetter, Meinrad; Gutzwiller, Roman S., “Faktische Organschaft im Konzern - Ein kurzer Überblick”, *GesKR-Gesellschafts- und Kapitalmarktrecht*, Sayı 2, 2010, s. 224-229.
- Vogel, Alexander, “Neuere Tendenzen im Konzern(haftungs)recht”, in: *Festschrift für Jean Nicolas Druey zum 65. Geburtstag*, Zürich, 2002, s. 607-635.
- von der Crone, Hans Caspar, *Aktienrecht*, 2. Auflage, Stämpfli Verlag, Bern, 2020.
- von der Crone, Hans Caspar; Chammartin, Catherine, “Bemerkungen zu dem Déchargebeschluss Entscheid des Schweizerischen Bundesgerichts 4C.107/2005 vom 29. Juni 2005 i.S. A. AG (Klägerin und Berufungsklägerin) gegen B., C. und D. (Beklagte und Berufungsbeklagte)”, *SZW/RSDA-Schweizerische Zeitschrift für Wirtschafts- und Finanzmarktrecht*, Sayı 6, 2005, s. 329-338.
- Watter, Rolf, “Unabhängigkeit von Verwaltungsratsmitgliedern – Teil II: Die Theorie”, *RR-VR- Recht relevant. für Verwaltungsräte*, Sayı 2, 2019, s. 5-7.